

Bölüm 7

BAŞKALE İLÇE MERKEZİNİN KURULUŞ VE GELİŞMESİ¹

Ercan TÜRKMEN²
Selçuk HAYLI³

GİRİŞ

Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Murat Van Bölümünün Van yöresinde bulunan Başkale ilçesi, kabaca güneybatı-kuzeydoğu yönünde bir uzanış göstermektedir. İlçenin hem doğu hem de batı kesimi dağlarla çevrili olup, ortasından Zap Nehri'nin bir kolu olan Çığlı Suyu geçmektedir. Güneybatı-kuzeydoğu yönünde uzanan ilçenin güneybatı sınırını Hakkâri, doğu ve kuzeydoğu sınırını İran oluşturmaktadır. Batı sınırı ise, Van'ın Saray ve Gürpınar ilçeleri tarafından oluşturulmuştur. Toplam yüzölçümü 2837 km² olan ilçenin, güneyde genişleyen, kuzeyde daralan, kabaca yaprak gibi, bir görünümü vardır (Harita 1). Başkale ilçe merkezi ise, ilçe arazisinin yaklaşık olarak orta kısmında yer almaktadır. İlçenin doğu ve batısı yüksek dağlık alanlarla çevrelenmiş olmasına rağmen, geçişe imkan sağlayan alçak yerler de bulunmaktadır. Bu yerler, Başkale ve İran arasında mal ve insan kaçakçılığının yapılmasını kolaylaştırmıştır. Başkale İlçesi ve İran'da bulunan iki yerleşme arasının, sınırın bazı yerlerinde 3 km'ye kadar düşmesi ve iki yer arasındaki bağlar sınır geçişlerini kolaylaştırmaktadır.

Türkiye'de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022 yılında demografi, istihdam ve sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, finans, rekabetçilik, yenilikçilik, yaşam kalitesi gibi sekiz değişkeni baz alarak toplam 973 ilçe üzerinde araştırma yapmıştır. Bu araştırmada en gelişmiş ilçeler 1. kademe, en az gelişmiş ilçeler ise 6. kademe olarak açıklanmıştır. Bu araştırmada en az gelişmiş ilçelerin büyük çoğunluğunun Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer aldığı görülmektedir.

¹ Bu çalışma, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Dr.Öğr.Üy. Selçuk HAYLI danışmanlığında yürütülen ve Ercan TÜRKMEN tarafından yazım aşaması devam eden, "Başkale İlçesinin (Van) Beşeri ve İktisadi Coğrafyası" adlı doktora tezinden oluşturulmuştur.

² Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya AD turkmenercn@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-6077-9640

³ Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Fak. Coğrafya Bölümü, shayli@firat.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8112-8238

göre Başkale ilçesinde bu durum, daha geç gerçekleşmiştir. Başkale, sayım yılları içinde en yüksek nüfusa, 1990 yılında 16418 kişi ile ulaşabilmiştir. Doğal nüfus artış hızının, Türkiye ortalamasının (% 9) yaklaşık iki katı (% 20) olan Başkale, sahip olduğu bu durumu verilen göçler sebebiyle avantaja çevirememiştir. Başkale kırsal kesimden ayrılan nüfusun, Van, Yüksekova ve ülkenin batı illerini tercih ettiği, yoğun bir negatif göç durumu söz konusudur. TÜİK raporlarına göre 2000 yılından itibaren Başkale'den göç eden kişi sayısı, 42916 kişidir. Dışa gerçekleşen göçlerdeki en önemli etkenler, bölücü örgüt PKK'nın terör eylemleri, belirli bir süre insanları bu bölgede tutan yasadışı sınır ticaretinin (kaçakçılık), 2000 yılından itibaren zorlaşması ve hayvancılık -tarım ürünleri maliyetinin fazla, veriminin az olmasıdır.

Başkale kasabası, 1985 öncesindeki kabaca dikdörtgen şekilli yerleşim alanını, en fazla 1985-2005 yılları arasında, ağırlıklı olarak güneydoğu yönünde, Başkale-Hakkâri istikametinde gerçekleştirmiştir. Alansal genişlemede, konut yapılaşması ve idari kurumların dağılışı etkili olmuştur.

Başkale'deki iş ve ticaret alanları, fonksiyonel olarak, oldukça dar bir alana sahiptir. İlçeye bağlı köylerin bir kısmı, ekonomik etki sahası olarak, Van ve Yüksekova'nın etkisi altındadır.

Başkale'nin sahip olduğu bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için nüfus artışını ve nüfusun dışarıya göçünü yavaşlatarak gelişmeyi sağlayacak olan bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Başkale gibi tüm sınır bölgelerinde, bazı vergi indirimleri veya muafiyetleri, kamu çalışanlarına yönelik bazı avantajlar gibi uygulanacak birtakım teşviklerle, yüksek güneş enerjisi potansiyelinin değerlendirilmesi amacıyla güneş santrallerinin kurulabilmesinde sağlanacak kolaylıklarla, tarım- hayvancılık desteklerinin ve ulaşım-iletişim imkânlarının artırılması ve İran ile bağlantıyı sağlayacak ve ekonomiyi canlandırması umulan Gelincik Sınır Kapısı'nın açılmasıyla, Başkale'nin gelişmesine katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, S., Cinoğlu, D. Ş., Karagöz, T., Kaygısız, G., Meydan, M. C., Işık, M. (2022). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 2022. Ankara: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. Erişim adresi <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/birimler/2022-ilce-sege.pdf>
- Arvas, T. Z. (2016). Devlet Salnamelerine Göre 1848-1918 Yılları Arasında Van Vilayeti'nin İdari Taksimatı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 401-415.
- Canpolat, F. A. (2017). *Pınarbaşı İlçesinin (Kayseri) Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi., Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Coğrafyada Güncel Araştırmalar I

- Cuinet, V. (1891a). *La Turquie D'Asie, Géographie Administrative: Statistique, Descriptive et Raisonnée de Chaque Province de L'Asie-Mineure*. Paris.
- Cuinet, V. (1891b). *La Turquie D'Asie, L'Anatolie Orientale Trébizonde, Erzeroum, Bitlis, Van, Diarbékir, C.I, Les Edition ISIS, Réédition refondue del'édition de Paris,2001*, İstanbul.
- Karpas, K. (1985). *Ottoman Population, 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*. America: The University of Wisconsin.
- Kılıç, O. (2001). Van Eyaletine Bağlı Sancaklar ve İdari Statüleri (1558-1740). *Osmanlı Araştırmaları*, 21(21).
- Kılıç, S. (Ed.). (2006). *Van 2006 Kültür ve Turizm Envanteri I Tarihsel Değerler*. Van: Van Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Mangaltepe, İ. (2004). XIX. Yüzyıl Seyahatnamelerinde Hakkari Sancağının Kazaları. *YYÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 5-37.
- Özçağlar, A. (1997). Türkiyede Belediye Örgütlü Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışı. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 6, 243-272.
- Özgen, Ö. (2016). *Hakkari Vilayetinin Sosyo - İktisadi ve Siyasi Yapısı (1923-1960)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Sezen, T. (2006). Osmanlı Yer Adları. *Ankara: TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*.
- TÜİK ADNKS. (2007-2021). Nüfus, Göç ve Eğitim Verileri
- Uluçam, A. (2000). *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- URL1. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CUINET\(1892\)_2.664_Van_Vilayet.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CUINET(1892)_2.664_Van_Vilayet.jpg). adresinden ulaşılmıştır. Erişim tarihi : 07.12.2022.